

Középkori sírkövek
Boroskrakkón

Lővei Pál

A református templomban Radu Heitel és Alexandru Bogdan által az 1960-as években vezetett ásatás során előkerült 254 db kőfaragványról Radu Heitel, Debreczeni László jelenlétében, gépelt listát készített, amelynek egy példánya megtalálható a lelkeszi hivatalban.¹ A faragványok jelentős része azóta eltűnt, a maradék – részben római kori, részben középkori és reneszánsz darab – az egyébként üres templom belsejében található. Egy ma is meglévő, némileg hiányos sírlapon kívül a jegyzék két, a középkorban sírkőként másodlagosan felhasznált, római faragványról tesz említést. Ezen kívül a templom szentélyének külső falában egy kváderkő is középkori sírkő másodlagosan felhasznált töredékének tűnik.

Radu Heitel faragványjegyzékében a 201. tétel „sepulchrum”-ként felhasznált, római sírkőlap, amelynek lelőhelyeként a támpilléreket támasztó fal (?) szerepel. A feltáró szerint a II–III. századi, római sírkövet a XIV. században használták fel újra. A faragvány elveszett. A jegyzék 249. tételének lelőhelyeként a déli oldalhajó keleti vége, a XIV. századi járósínt padlóburkolata szerepel (az eredetileg háromhajós templomot idővel a mellékhajókba nyíló árkádívek befalazásával egyhajóssá alakították, a mellékhajók alapfalait az ásatás tárta fel). Heitel szerint a II–III. századi, római sírkövet a XIII. század második felében használták fel „sepulchrum”-ként újra.

Hasonló példák szórányosan a középkori Magyarország más területeiről is ismertek. A visegrádi Sibrik-dombon, az ispáni vártól keletre feltárt, a XI. század második felében emelt, a XII. század második felében már elpusztult, esperesi templomként azonosított épület temetőjének egyik leggazdagabb sírja fölött egy hosszában ketté hasított, római oszlop egyik darabját helyezték el sírkő gyanánt.² Az ispáni várhoz tartozó, a tatárjáráskor elpusztult vár-település kisméretű temploma feltehetően a XI. század végén épült. A körülötte lévő, igen zsúfolt temető területén a feltáró Kovalovszky Júlia leírása szerint „valószínűleg sírjelként alkalmazták azt a két római kori kőfaragványt is – egy sírkő töredékét és egy csaknem teljesen ép oltárkövet –, amelyet szintén a sírokra fektetve találtunk meg.”³

Az esztergomi Prímás-szigeten a maradványai alapján a XI. századra visszavezethető kolostor udvarának sírokkal sűrűn borított területén egyes sírokat másodlagosan felhasznált, római faragványok fedhettek. Egy római gyermekszarkofág ép, maszkokkal díszített fedelét egy sír mellett találták meg, és egy innen származó, középkori temetkezéshez felhasznált, oldalfalaitól jórészt megfosztott szarkofág-aljlapot is őriz a Balassa Bálint Múzeum.⁴

Egyes középkori síremlékeknél római faragvány másodlagos átfaragása érhető tetten, így Ghenadie papnak (†1505) az erdélyi Kolcváron (Colt, Románia), a malomvízi ortodox templom nyugati homlokzata előtt, a bejárat bal oldalán elhelyezett, márvány anyagú sírköve esetében.⁵ Egy Gyulafehérváron másodlagos beépítésből, a püspöki palota műemléki kutatása során előkerült, a XIV. század utolsó harmadára keltezhető, főpapi sírkőtöredék a hátoldalának vésőnyomai alapján ugyancsak római faragvány átfaragásával készült.⁶

A boroskrakkói templom temetkezéssel kapcsolatos legfontosabb középkori faragványa egy mészkő sírlap (jelenleg a szentély déli falához támasztva). Méretei: 110 × 63 × 23,5 cm. Felső mintegy egynegyede hiányzik. 11–12 cm széles, üres keretét a

perem mentén és a belső mező fölül egy-egy vésett vonal övezi – az alsó rövid oldalon a feltételezhető lefaragás következtében a külső vonal csak részben van meg. A keret síkját folytató mezőben vésett vonalrajzú ábra: hullámvonallal négykaréjossá formált talpból növevő rúdra a sírköveken általános keresztet hasonlóan felerősített, a lap felső részének hiánya következtében töredékesen fennmaradt, különleges liliom (?). A korábbi időszak döntően keretezetlen sírköveivel szemben már keretezett, de még körirat nélküli, nem túl gondos faragású sírlapot leginkább a XIII. század második felére lehet keltezni (bár a köriratos keret elvétele megjelent már a XIII. században, általánossá csak a XIV. században vált). Nagyjából az egykori teljes kőlap közepén az ábra vonalrajzát megszakító, másodlagosan készült, közel négyzetes befaragás, benne mélyebb, ugyancsak négyzetes, kisebb lyuk található. Nem annyira egy vas gyűrű behelyezésére szolgált – ebben az esetben a sírkövet felemelhető kriptafedlapként alkalmazták volna másodlagosan –, mivel a kőlap teljes vastagsága nincs átfúrva, inkább arról lehet szó, hogy a faragványt másodlagosan oltárlapként használták fel. Erre utalhat az is, hogy az egyik hosszoldal mentén a 8 cm széles oldalsó lemezt követően a hátoldalon durva megmunkálású negyedhomorlat húzódik. Az alsó rövid oldalon a lap egy keskeny sávját feltehetően ugyancsak lefaragták másodlagosan.

→ 63

Feliratos kőfaragvány a boroskrakkói templom szentélyének külső, délkeleti oldalán

1 A jegyzéket és a benne szereplő, sírkövekre vonatkozó adatokat Radu Lupescu jóvoltából ismerem.

2 SZŐKE MÁTYÁS: *Visegrád-Várkert, M. N. Bank üdülő. Főesperesi templom kutatása. Ásatási napló 1978. Kézirat. Mátyás Király Múzeum: 179. sz. sír [ismeretéért köszönettel tartozom Szőke Mátyásnak]*; SZŐKE 1979. 105.; RITÓÓK Á. 1997. 205., 206.

3 KOVALOVSKY 1995. 74.

4 LOVAG 1982. 111.; LOVAG 1985. 345.; LOVAG 2001. 349.; LOVAG 2005. 127.

5 MOLDOVAN 1853. 284.; RUSU 1989. 27.; 9. kép; RUSU 1997. 113–114., 117. és 13. t.

6 Kiss Zoltán és Sarkadi Márton lelete: SARKADI 2003. 59., 19. ábra; SARKADI 2010. 186.; LŐVEI 2010. 184–185.

A református templom poligonális záródású szentélye keleti falának külső síkjában másodlagosan felhasznált, négyzetes kváderkő található. Anyaga durva mészkő, méretei: 37,5 × 36,5 cm. Középvonalában két vésett vonal alkotta sáv húzódik, benne az egymásba kapcsolódó félpalmetták alkotta indadísznek csupán két levélre kiterjedő, befejezetlenül maradt motívuma. A sáv eredetileg talán kereszt leginkább függőleges szára volt. Mindkét oldalán vele párhuzamosan egy-egy vésett, korai gótikus majuszkula betűtípusú név olvasható: *VLRICVS* és *MARIA*. A betűk szépen formáltak, de nagyságuk szabálytalanul változó. Igazi unciális forma csak egy akad közöttük, az *M*. Az *I*-k szárának közepére kétoldalt egy-egy gömbdíszt faragtak. A *C* ívében középen függőleges segédvonal. A „kalapos” *A*-k átkötését ferde vonal alkotja, és elülső száruk, az unciális *M* utolsó lábával együtt lefelé hosszú, vékony segédvonalban ér véget. A faragvány az indadísz jellege és a betűtípus leginkább esztergomi párhuzamai alapján a XIII. század első feléből származhat – kváderre faragására akár azonnal („rontott” vagy befejezetlen darab), de később is sor kerülhetett.

7 FABINI 1999. 170. és 248j. kép.

→ 64
Másodlagosan oltárlappá alakított sírkő
a boroskrakkói templomban

A fényképet Mudrák Attila készítette.